

Nr 274.

Af herr **Kristensson**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning af Riksdagens bibliotek till ett statsvetenskapligt bibliotek m. m.

I skrifvelse till bankoutskottet hafva riksgäldsfullmäktige hemställt, att bankoutskottet täcktes föreslå Riksdagen dels besluta viss ändring i staten för tjänstemännen vid Riksdagens bibliotek, dels ock höja anslaget för bokinköp m. m. till biblioteket. Med anledning af denna under riksdagen inträffade händelse anhåller jag få afgifva denna motion.

I samband med fullmäktiges här nämnda skrifvelse bör enligt min mening frågan om riksdagsbibliotekets ändamål och utveckling med hänsyn till de kungliga kommittéernas och den centrala förvaltningens bokanskaffningar behandlas.

För närvarande finnes icke någon bestämmelse utfärdad, huru med de kungliga kommittéernas inköpta, ofta ganska afsevärda boksamlingar skall förfaras, då kommittéerna avsluta sitt arbete. Hittills har man förfarit på olika sätt. Ibland ha kommittéerna själfva fattat beslut i frågan, hvarvid man i regel torde hafva bestämt sig för att öfverlämna de anskaffade böckerna till något verk inom det departement, under hvilket vederbörande kommitté sorterat, ibland torde man utan vidare låtit böckerna ligga kvar i kommittélokaler, och icke sällan torde de med statens medel förvärfvade böckerna behållits af en kommittés ledamöter eller tjänstemän. Man kan nog med rätt ifrågasätta, om vid sådant förhållande statens intressen blifvit på bästa sätt tillgodosedda.

Ärligen införskaffas genom köp eller byte med främmande länders myndigheter utaf departementen och dem underlydande verk inom den centrala förvaltningen en mängd statsvetenskaplig litteratur. Denna torde

dels intagas i de olika verkens bibliotek, dels ock på ett eller annat sätt förfaras. Samma torde gälla beträffande det s. k. »femte exemplaret», som öfverlämnas åt justitiedepartementet. På grund af bristande utrymme eller vård, äfvensom på grund af vissa böckers ringa värde för det verk, inom hvilket de med eller utan slumpens medverkan hamnat, har litteratur, anskaffad på sätt här nämnts, utrangerats å vindar och kontor, där den förvisso i ytterst ringa mån kunnat tjäna ett allmänt gagn.

Men än värre är, att det händt, att sådan litteratur sålts som makuatur till pappersbruken. I synnerhet vid ett verks förflyttning till nya lokaler har detta ägt rum. Huruvida endast värdelösa saker därvidlag blifvit inpackade i säckarne och transporterade till pappersbruken, är för mig svårt att yttra mig om, då jag icke känner, hvilken kompetens på detta område de tjänstemän ägt, åt hvilka bestämmanderätten i hvarje fall varit öfverlämnad, och någon klarhet i denna sak torde knappast stå att vinna. Men jag kan icke värja mig för den tanken, att litteratur af synnerligen svåråtkomlig och därför värdefullare art, som ofta kommittéernas anskaffade litteratur utgör, blifvit affärdad till pappersbruken. Hufvudsaken är dock, att det sättes stopp för den trafiken.

Man kan sätta ifråga, om icke samtidigt, som man gör slut på den nuvarande planlösheten, den frågan bör tagas under öfvervägande, huruvida icke en centralisation af den allmänna förvaltningens och riksdagsbibliotekets boksamlingar borde och kunde äga rum. Vi sakna i vårt land ett speciellt statsvetenskapligt bibliotek, men däremot äga vi en stor mängd boksamlingar, innehållande hithörande litteratur, spridda å ämbetsverkens lokaler, å vindar och kontor. Förvisso kan ett verks boksamling vara till gagn för *mer* än verkets egen personal, och förvisso kan riksdagsbibliotekets stora boksamling tjäna andra än riksdagens ledamöter och utskott, det hvart femte år sammanträdande kyrkomötet och de få öfriga korporationerna, som enligt nuvarande bestämmelser äga tillgång till detsamma. Inom verken torde förefinnas ett behof af s. k. referensbibliotek, innehållande allmänna uppslagsböcker och sådana arbeten, som för det mera löpande arbetet inom verket äro behöfliga, men fråga är, om det icke ur flera synpunkter vore mera lämpligt, att den centrala förvaltningens bibliotek inskränkte sig härtill, och den öfriga litteraturen vore samlad inom ett enda bibliotek, där den vore tillgänglig icke blott för förvaltningens samtliga ämbetsverk utan äfven för dem, som nu äga rätt begagna riksdagsbiblioteket. Det natur-

liga torde vara att riksdagsbiblioteket finge denna litteratur åt sig öfverlåten — det finge gifvetvis bero på en noggrann utredning, i hur stor omfattning detta kunde ske — mot att riksdagsbiblioteket blefve tillgängligt äfven för den centrala förvaltningens ämbets- och tjänstemän samt med lämplig afvägning jämväl för enskilda forskare.

De nuvarande bestämmelserna angående lånerätt vid riksdagsbiblioteket måste anses föråldrade. Jag skall endast anföra ett exempel, som tycks tyda därpå. Den nuvarande utrikesministern har föranstaltat om att en del litteratur, som på diplomatisk väg anskaffas till departementet, öfverlämnas till riksdagsbiblioteket. Ehuru det helt naturligt varit önskvärdt, att utrikesdepartementets tjänstemän kunde erhållit rätt att vid behof få lån af denna litteratur, så har sådant icke ens satts i fråga. Enda sättet för biblioteket att kunna mottaga gåfvan var, att den öfverlämnades med full dispositionsrätt.

Med afseende på denna frågas förhistoria tillåter jag mig erinra om, att riksgäldsfullmäktige i en till statsutskottet vid 1899 års riksdag aflåten skrifvelse gjort framställning om vidtagande af vissa ändringar i gällande stadgar för Riksdagens bibliotek, bland annat med afseende därpå att boklån från biblioteket skulle kunna under tid, då riksdag ej påginge, utlämnas äfven till ämbets- och tjänstemän samt enskilda forskare. I memorial af den 18 april 1899 yttrade statsutskottet beträffande denna fråga, att utskottet ansåge betänkligheter möta mot ofvannämnda af fullmäktige föreslagna ändring i bibliotekets stadgar. Bestämmelser i enahanda syfte hade jämväl vid 1882 års riksdag, då stadgarne för biblioteket fastställdes, varit ifrågasatta, men blifvit i enlighet med statsutskottets hemställan därifrån uteslutna. Enligt hvad utskottet då anförde, afsåge ifrågavarande bibliotek endast att tillgodose Riksdagens och dess delegationers äfvensom revisorernas och kyrkomötets behof, hvarjämte detsamma borde, då riksdag icke påginge, tillhandahållas äfven de af Kungl. Maj:t tillsatta kommittéer, enär arten och föremålet för dessas arbeten ofta ägde sammanhang med riksdagsarbetet. Med bibliotekets egentliga ändamål syntes ej öfverensstämma att stadga rättighet för ämbets- och tjänstemän samt enskilda forskare att begagna sig af biblioteket; och äfven om, såsom med förenämnda förslag åsyftades, sådan rättighet skulle medgifvas endast för tiden mellan riksdagarna, torde dock därigenom olägenhet kunna föranledas för dem, som främst borde äga att anlita biblioteket. På grund af det anförda

ansåg sig utskottet icke böra till Riksdagen göra framställning om berörda ändring af stadgarna för Riksdagens bibliotek.

Utskottets här berörda hemställan, mot hvilken herr Sixten von Friesen reserverat sig, antogs af båda kamrarna. Vid behandlingen i Andra kammaren anförde von Friesen, hurusom fullmäktige motiverat sin hemställan att äfven utom Riksdagen stående personer mellan riksdagarna skulle erhålla lån ifrån biblioteket därmed, att biblioteket på sista tiden erhållit en ganska betydande gåfva utaf den Lorénska stiftelsen, och att de sålunda bekomna värdefulla böckerna troligen icke annorstädes funnos att tillgå i Stockholm. Talaren kunde endast yrka återremiss. Dels genom instämmanden dels genom yttranden fick von Friesen understöd af herrar Ernst Carlsson, Hammarlund, Berg och Waldenström. Herr Pehrson i Törneryd förde utskottets talan med i hufvudsak samma argumentering som här ofvan refererats. Med 90 röster mot 75, som afgåfvos för återremiss, bifölls utskottets hemställan. Äfven i Första kammaren höjdes ett par röster till förmån för fullmäktiges förslag.

Såvidt jag känner, har frågan sedermera icke varit föremål för Riksdagens pröfning. Däremot torde den i viss mån spelat in för Kungl. Maj:t vid afgörandet af begärdt anslag till resestipendium. Riksdagens bibliotekarie, d:r Gödel, anhöll år 1908 hos Kungl. Maj:t om ett anslag af 1,000 kronor för att i utlandet studera biblioteksväsendet vid den centrala förvaltningen. Till stöd för framställningen anfördes bl. a., att saknaden af ett bibliotek för den centrala förvaltningen gjorde sig starkt kännbar, hvarför man inom förvaltningen måst vända sig till Riksdagens bibliotek, som i sitt inom statsvetenskap och förvaltningsväsen jämförelsevis rika bokförråd kunnat erbjuda ett systematiskt och i tryckt katalog öfverskådligt material för undersökning och forskning. Så långt förhållandena det medgifvit, hade ock nämnda bibliotek sökt stå till tjänst, ehuru dylik utlåning, strängt taget, skedde vid sidan om reglementet. Till Kungl. Maj:ts kansli inkomme esomoftast litteratur från beskickningarna, främmande länders regeringar m. fl. korporationer — vanligen rekvirerad för en eller annan utredningsangelägenhet. Det hade visat sig svårt att i respektive departement kunna förvara och än mera tillhandahålla denna litteratur. Samma vore förhållandet med de ofta dyrbara bokinköp, som göras för kungl. kommittéer eller med dem likställda utredningskommissioner. Mången gång hade följden blifvit den att vid en frågas slutliga behandling i Riksdagen den i respektive be-

tänkande åberopade litteraturen måst ånyo inköpas eller på diplomatisk väg för andra gången anskaffas. Dessa omständigheter hade väckt sökandens tanke på ett möjligt ordnande af hithörande förhållanden, hvilket i sig innebure det mera djupgående spörsmålet om huruvida Riksdagens bibliotek skulle kunna utvidga sin verksamhet och blifva ett bibliotek äfven för den centrala förvaltningen. Innan denna fråga komme till officiell behandling, önskade d:r Gödel göra ofvannämnda studieresa.

Riksgäldsfullmäktige, som hade att yttra sig öfver denna framställning, anförde bl. a., att ifrågavarande studieresa ej kunde anses främja något inom riksdagsbibliotekets egentliga uppgift liggande ändamål. Ansökningen afslogs af Kungl. Maj:t.

Det hufvudskäl, som anförts mot ändring af bibliotekets stadgar för ökad lånerätt, har varit, att riksdagsmän kunde råka ut för den olägenheten att finna åstundade böcker utlånta till ämbets- och tjänstemän. Genom en ändring i sådan riktning, som antydts i denna motion, erhöle biblioteket ett mycket stort tillskott af litteratur, förmodligen äfven dublettexemplar. Risken att icke erhålla ett boklån, om lånerätten utvidgas, minskas i viss mån genom ökad bokförråd och fullständigare facklitteratur. En vinst för riksdagsmännen blefve det, om de hädanefter kunde slippa att *först* med stort besvär utforska, inom hvilket ämbetsverk de kunna erhålla nödig litteratur, och *sedan* inhämta nödig tillåtelse att få låna sådan. Och fördelen för statslifvet i sin helhet af att äga ett verkligt ordnad och katalogiseradt, något så när fullständigt statsvetenskapligt bibliotek behöfver nog icke här framhållas.

För frågans bedömande spela lokalförhållandena in. Med den utökning af anslaget till inköp m. m. till Riksdagens bibliotek, hvarom förslag är afgifvet till bankoutskottet, skulle, enligt bibliotekariens beräkning, de nuvarande lokalerna räcka i en 40 år. Men därest en förändring i här antydd riktning blefve verklighet, toges utrymmet på helt annat sätt i anspråk. Man torde dock icke sakna möjligheter att utvidga bibliotekets lokaler, då sådant befunes nödigt. Dels i samma plan å ömse sidor af biblioteket, dels inunder detsamma kan beredas ökad utrymme.

Jag vill äfven med ett par ord beröra kostnadsfrågan. Personalen i riksdagsbiblioteket behöfde säkerligen ökas, men den merkostnad, som härigenom uppstode, skulle måhända kunna mer än inbesparas genom indragning eller nedsättning af arfvodena till bibliotekarierna i de flesta ämbetsverken inom förvaltningen. Såvida den litteratur, som ändå anskaffas,

kommer till Riksdagens bibliotek, medför ju detta ingen annan kostnad än för katalogisering och bindning. Kostnadsfrågan såväl som det öfriga bör noggrant utredas, innan Riksdagen säger det afgörande ordet.

På grund af det anförda får jag anhålla,

att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån Riksdagens bibliotek kunde utvidgas till ett statsvetenskapligt bibliotek, äfvensom huruvida och i hvad mån en sådan utvidgning bör medföra ökad lånerätt vid biblioteket, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 23 mars 1912.

Emil Kristensson.